

5. Soules M. Jürgen Habermas and the Public Sphere [Електронний ресурс] / M.Soules. – Режим доступу: <http://records.viu.ca/~soules/media301/habermas.htm>
6. Ярская-Смирнова Е. Публичная сфера: теория, методология, кейс-стадии / Е. Р. Ярская-Смирнова, П.В.Романов. – Издательство: Вариант, 2013. – 360 с.
7. Аристотель Политика: соч. в 4-х томах / Аристотель. – М.: Мысль, 1983. – Т. 4. – 830 с.
8. Нойгауз Н. Цінності Християнської Демократії [Електронний ресурс] / Н. Нойгауз. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2010/02/20/neuhaus_zagalne_blago.html
9. Рекош Э. Кто определяет общественные интересы? Стратегии правовой защиты общественных интересов в Центральной и Восточной Европе [Електронний ресурс] / Э. Рекош // Инициатива „Право общественных интересов” / Московский правовой центр Колумбийского университета. – Будапешт-Москва-Нью-Йорк, 2005. – Режим доступу: http://www.pilnet.org/component/docman/doc_download/24-who-defines-the-public-interest-in-russian.html

УДК 323.2:321.7

Чабан О. О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ ПАРТИСИПАТИВНОЇ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТІЇ

Здійснюється спроба дослідження концептуальних особливостей партисипативної теорії демократії, для якої широка та конструктивна участь громадян є обов'язковим процедурним складником трансформації політико-управлінських відносин. Виявляються сильні та слабкі сторони демократії участі. Окреслюються межі та ризики застосування механізмів учасницького врядування.

Ключові слова: партисипативна теорія демократії, вироблення та прийняття рішень, участь громадян, компетентність громадян.

Чабан А. А.

ПРЕИМУЩЕСТВА, НЕДОСТАТКИ И ПРЕДЕЛЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПАРТИСИПАТИВНОЙ МОДЕЛИ ДЕМОКРАТИИ

Осуществляется попытка исследования концептуальных особенностей партисипативной теории демократии, для которой широкое и конструктивное участие граждан является обязательной процедурной составляющей трансформации политико-управленческих отношений. Выявляются сильные и слабые стороны демократии участия. Очерчиваются пределы и риски применения механизмов партисипативного управления.

Ключевые слова: партисипативная теория демократии, выработка и принятие решений, участие граждан, компетентность граждан.

Chaban A.

ADVANTAGES, DISADVANTAGES AND LIMITS OF APPLICATION PARTICIPATORY MODELS OF DEMOCRACY

The article contains an attempt to research the conceptual features of the theory of participatory democracy, for which extensive and constructive citizen participation is mandatory procedural component of the transformation of the political-administrative relations. Identifies strengths and weaknesses of participatory democracy. Defined the limits and risks of the use of participatory governance mechanisms.

Keywords: participatory theory of democracy, development and decision-making, citizen participation, competence of citizens.

Основні концепції реалізації демократичної ідеї в реальній практиці так чи інакше пов'язані з двома питаннями: *хто і як повинен здійснювати владу в демократичній державі?* І якщо питання „як” постійно знаходиться в центрі уваги юристів і політологів, зайнятих пошуком оптимальних засобів і механізмів народовладдя, то питання „хто” найчастіше залишається в тіні [1, с.49]. Серед більшості дослідників існують розбіжності щодо розуміння ролі громадян у творенні політики, що являє собою критерій належності їх до тих чи інших концептуальних теорій демократії.

Серед сучасних концепцій, що обґрунтовують важливість конструктивної ролі громадян як повноправних політичних акторів у формуванні політики, вигідно виділяється теорія партисипативної демократії (від англ. *participate* – брати участь) або демократія участі, прихильники якої ведуть активний пошук каналів ефективного залучення громадян до процесу вироблення, узгодження та прийняття політико-управлінських рішень поза межами електорального процесу.

Концептуальні принципи залучення громадян до політико-управлінського процесу найбільш послідовно відбиті в працях таких відомих зарубіжних дослідників: Г. Алмонд, Р. Апрусян, Ш. Арнштейн, Б. Барбер, П. Бахрах, Н. Боббіо, С. Верба, Дж. Вольф, Д. Хелд, Ф. Грін, Р. Даль, Р. Дегер, Дж. Дрижек, Л. Ле Дюк, Ю. Габермас, К. Макферсон, Дж. Мансбридж, Й. Масуда, Р. Патнем, К. Пейтмен, Дж. Фішкін, М. Холмська, Дж. Ф. Ціммерман та ін. Проблема залучення громадян у сферу політико-управлінських відносин все більше привертає увагу і вітчизняних вчених, серед яких Е. Афонін, В. Бортніков, О. Гончаренко, Н. Дембіцька, А. Колодій, О. Маруховський, В. Нікітін, О. Проценко, В. Речицький, Н. Ротар, В. Скоблик, Л. Угрин, Л. Хашиєва, О. Чемшит та інші.

Один із фундаторів та ідеологів теорії партисипативної демократії американський дослідник Бенджамін Барбер називає політичне відчуження громадян від участі у прийнятті рішень обов'язковою платою за існування ліберальної представницької системи побудови демократії, яка не відповідає вимогам забезпечення широкої та постійної участі простих громадян у політичному управлінні. Таку демократію він називає „крихкою” (*thin democracy*), підкреслюючи тим самим деструктивний вплив пригнічення самоідентифікації народу як реального суб'єкта не тільки формування

владних структур, але й безпосереднього використання влади [2, с. 255].

Але слід зазначити, що теоретики демократії участі не заперечують систему представництва, від якої недоцільно повністю відмовлятися у сучасних умовах розвитку територіальних утворень, та й неможливо. Акцент робиться на необхідності поєднання елементів представницької демократії на національному рівні з прямою участю громадян у політичному процесі на рівні міста й громади, забезпечення реальної рівності політичного впливу, повернення до уявлення про демократію не лише як формального засобу, процедури або методу, але й як справжньої мети суспільного устрою [3, с. 189].

Беручи до уваги попереднє твердження щодо представництва, Б. Барбер вдало сформулював сутність демократії участі (він називає її „сильна демократія” (*strong democracy*)), особливістю якої є побудова своєрідної пірамідальної системи, що поєднує пов'язані між собою механізми представницької та безпосередньої демократії, які не мають антагоністичного характеру і застосовуються постійно, не обмежуючи пряму дію прямого народовладдя лише виборчою процедурою [2, с. 257]. „... Це радше самоврядування громадян, ніж представницьке врядування в ім'я громадян. За такої демократії активні громадяни безпосередньо урядують над собою, хоча не конче на кожному рівні і кожної миті, а досить часто, зокрема, тоді, коли треба вирішувати головні політичні питання і коли виявляють свою дію значні сили” [2, с. 258].

Суттєвими перевагами залучення громадян до вироблення та прийняття політико-управлінських рішень, їх впровадження у життя, є високий рівень інтелектуальної та практичної обґрунтованості рішень, що приймаються. Оскільки до їх розробки залучається широке коло громадян, які достеменно знають місцеві умови, потреби та прагнення. Тож важливим позитивним моментом реалізації моделі демократії участі вважається високий рівень легітимності тих рішень, що приймаються за умови її запровадження. Така участь має запобігти зловживанню владою, відриву політичної еліти від пересічних громадян, а також сприяти більш повному відображенню інтересів різних верств суспільства, знаходженню рішень, що відповідали б інтересам більшості і у кінцевому результаті сприяли подоланню відчуження особи від влади. Прибічники партисипативної демократії

схильні розглядати окремих індивідів як раціональних учасників політичного процесу, тобто вважають, що, приймаючи те чи інше рішення, кожен громадянин чітко усвідомлює реальні причини, які спонукають його вирішити саме так, а не інакше.

Канадський теоретик демократії участі Джозеф Ф. Ціммерман зазначав, що добре функціонування системи учасницького врядування забезпечує чотири головні переваги:

1. Урядові програми безпосередньо впливають на життя громадян, а традиційні інституції і процедури не завжди здатні визначити і розв'язати проблеми, що їх вважають за серйозні ті або інші групи громадян.

2. Друга потенційна перевага залучення громадян пов'язана з неоціненною допомогою громадян у процесах планування й запровадження: адже громадяни докладно знають місцеві умови, потреби і прагнення.

3. Полегшення запровадження планів і програм, бо жителі з більшою охотою погодяться з проектами і працюватимуть задля успішної їх реалізації, якщо вони брали участь у плануванні тих проектів: адже вони краще розуміють причини їхнього ухвалення.

4. Залученість громадян має значення для демократії, бо громадянам буде легше вимагати від обраних і призначених урядовців відповідальності за їхні дії [4, с. 266-269].

Системність підходу Дж. Ф. Ціммермана до розуміння партисипативної моделі демократії полягає в тому, що він акцентує увагу не лише на перевагах подібної системи, але й наводить слушні аргументи щодо невідомостей від участі громадян в урядуванні. *По-перше*, урядові витрати можуть зростати внаслідок додаткових коштів, що підуть на забезпечення громадськості повною інформацією, а в деяких випадках – на проведення референдумів. *По-друге*, вимоги громадян додатково вивчити питання можуть затримати підготовку й реалізацію планів, призвівши таким чином до значно більших витрат під час інфляції. *По-третьє*, громадяни-нефахівці можуть не мати компетентності, потрібної для адекватного судження про технічні аспекти планів і програм, а спроби урядовців пояснити тонкі нюанси можуть призвести до великих втрат часу. *По-четверте*, існує небезпека, що громадяни, які братимуть участь у плануванні та(або) втіленні процесів у житті, матимуть украй обмежений світогляд і перейматимуться тільки впливом планів і програм на своє безпосереднє довкілля,

призводячи таким чином до конфлікту між тим, що є найкращим для цього району, і тим, що є найкращим для якоїсь ширшої географічної одиниці. *По-п'яте*, індивіди, що беруть участь у створенні програм та ухваленні рішень, можуть не репрезентувати широких мас громадян. *По-шосте*, може виникнути конфлікт між цінностями, якщо ті, хто бере участь, дотримуються цінностей, які істотно відрізняються від цінностей, що їх дотримується більшість обраних урядовців і бюрократів. Але такий конфлікт можна вважати за здоровий, якщо обрані урядовці й бюрократи будуть змушені повному поглянути на свої цінності. *По-сьоме*, питання, що їх з ініціативи громадян виносять на референдуми, можуть бути кепсько сформульовані й призвести до проблем втілення в життя рішень, ухвалених на референдумах ... [4, с. 269-275].

Фундаментальний недолік, який часто відзначається критиками теорії партисипативної демократії, полягає в тому, що вона, фактично абсолютизуючи ідею загального інтересу, таїть у собі загрозу „тиранії більшості”. Адже при практичній реалізації багатьох положень теорії демократії участі залишаються відкритими проблеми автономії особистості, свободи індивідуальності, а також проблеми добровільності участі або неучасті в політико-управлінському процесі.

Проблема масштабу. Слід зазначити, що сьогодні більшість теоретиків різноманітних концепцій демократії вже не є супротивниками в пристрасних дебатах щодо важливості участі громадян в управлінні та прийнятті рішень. Суперечка між ними стосується тільки питань масштабу та ефективності такої участі. Інтенсивність і ефективність участі громадян знаходиться в зворотній пропорційній залежності від кількості учасників і розмірів території, що підлягає управлінню. У міру зростання цих показників, ефективність неминуче падає. Це об'єктивний закон, який у практичній площині просто необхідно брати до відома.

Американський політолог Роберт Даль переконливо доводить, що у великій державі не тільки пряма, а й представницька демократія практично неможлива. Наприклад, члени Конгресу обираються від округів, у яких в середньому проживає понад 400 тис. повнолітніх громадян. Якщо конгресмен буде витрачати на зустрічі з кожним по 10 хв. протягом 8 годинного робочого дня, то йому знадобиться 20 років. Американський дослідник формулює закон співвідношення часу і чисельності: „чим більше кількість

громадян входить до складу політичної одиниці, тим менше ступінь безпосередньої участі цих груп у прийнятті рішень, що стосуються управління державою, і тим більше прав вони повинні делегувати своїм представникам” [5, с. 108]. Представляється очевидним, що на національному рівні неможливо повністю позбавитися системи представництва.

Звідси випливає висновок, що широка участь громадян в умовах існуючих систем комунікації та територіальних утворень найбільш ефективна на макрорівні соціуму – в межах невеликих територіальних або виробничих спільнот. Як правило, йдеться про місцеве самоврядування або так звану „локальну демократію”, в рамках якої здійснюється загальне і безпосереднє залучення громадян до обговорення, прийняття та реалізації управлінських рішень через широкий спектр форм співучасті людей у справах громади – референдуми, громадські слухання, громадські журі, форуми, збори, обговорення, ініціативи, утворення постійно або тимчасово діючих громадських комітетів, комісій і рад, сусідських общин, органів громадського контролю, виробничих бригад тощо.

Межі високих технологій в забезпеченні комунікації. В руслі постіндустріальних концепцій щодо майбутнього політичної участі громадян, більшість науковців роблять акцент в основному на всеосяжну роль технологічного прогресу. Але поряд із загальним оптимістичним прогнозом розширення участі громадян дослідники звертають увагу на такі ризики використання технологічних можливостей майбутнього, як створення системи тотального соціального контролю, на зразок поліцейської держави. Кульмінацією цього може стати „сплановане відчуження” громадськості від політики [6, с.362-380]. Хоча інтерактивні системи телекомунікацій уможливають участь громадян у дискусіях з експертами, практичними політиками й співгромадянами, але, зауважує американський політолог Р. Даль, політичні еліти можуть використати технології інтерактивних комунікацій для маніпулювання публікою у своїх інтересах [7, с. 514-515].

Таким чином, зворотна сторона використання високих технологій полягає в тому, що не тільки громадяни зможуть використовувати ці можливості для контролю за владою, але й при владі багаторазово зростають можливості отримання максимально повної інформації про громадян.

Ідеал влади завжди полягає в тому, щоб можна було контролювати кожен крок людини, знати, про що він говорить і про що думає. Тепер за допомогою технічних засобів сучасні правителі демократичних держав можуть знати про своїх громадян набагато більше, ніж раніше авторитарні монархи.

Італійський політичний філософ Норберто Боббіо не вірить у гіпотезу майбутньої „комп’ютерократії”, яка з часом „унеможливить пряму демократію, надавши всім громадянам можливість подавати свої голоси до електронного мозку”. Він зазначає, що кількість законів, які пропонуються на обговорення щороку в Італії (що справедливо для будь-якої сучасної держави), призвела би до необхідності відповідальним громадянам подавати свій голос принаймні один раз на день. Така надмірна участь у політичному житті, породжує феномен, який німецький соціальний теоретик Ральф Дарендорф назвав „тотальним громадянином”, може мати своїм результатом пересиченість політикою та зростанням електоральної апатії. На думку Н. Боббіо „ніщо не загрожує так ефективно вбити демократію, як надмір демократії” [8, с. 110-111].

У руслі цих проблем більш слушно та без емоційних прикрас розмірковував канадський політичний філософ, один із теоретиків демократії участі Крафорд Макферсон. Він наполягав на тому, що „електронний пульт у кожного ліжка” не може забезпечити нам прямої демократії, тому що у такому випадку електронні технології не охоплюють полем зору невід’ємну вимогу, що стосується процесу прийняття рішень: хто повинен формулювати питання? Питання загальнодержавного значення, навіть у найбільш сприятливих обставинах, вимагатимуть постійного переформулювання, і їх неможливо віддати на відкуп народної ініціативи. Формулювання таких питань все одно буде повинна бути доручена якійсь урядовій структурі. Канадський дослідник слушно зазначає, що „ми не можемо обійтися без обраних політиків. Ми повинні покладатися, хоча і не виключно, на непряму демократію. Проблема ж у тому, щоб змусити обраних політиків бути відповідальними” [9, с. 144-147].

Проблема компетентності та освіти громадян. Дуже серйозною проблемою для демократичної теорії та практики є питання громадянської компетентності рядового члена демократичного суспільства, його здатності адекватно і раціонально оцінювати складну структуру сучасної соціальної

реальності. Аналізуючи проблеми компетентності громадян для демократії, Р. Даль з цього приводу відзначає, що шанси будь-яких гуманістичних та інноваційних ідей у суспільстві проникнути в масову свідомість сучасних демократичних країн, без підтримки свідомим відчуттям громадянами взаємопричетності, дорівнюють нулю [10, с. 175-177]. І тому звичайним є те, що модель демократії участі не може не вимагати від своїх громадян як суб'єктів державно-політичного процесу високого ступеня політичної свідомості, неабиякої громадянської наснаги та розвитку почуття взаємопричетності.

Важливо відзначити, що в концепції партисипативної демократії важлива роль відводиться підвищенню освітнього та культурного рівня населення, широкому залученню до участі у здійсненні політики саме освічених громадян. Вочевидь, достатній рівень громадянської культури в суспільстві стає своєрідним запобіжником маніпуляцій і дискредитацій громадських ініціатив як таких. На думку Б. Барбера, бути громадянином – це „брати участь у певному усвідомленому способі буття, що припускає усвідомлення існування інших і залучення до спільної діяльності разом із ними”. За відсутністю такої мотивації до громадянської участі, а, отже, і громадських ініціатив, маємо бездумний консенсус та однорідність, примусовий конформізм, зрештою – унітарний колективізм, „що задушує громадянство й незалежність, від яких залежить політична активність” [2, с. 261].

„Політика стає для громадян їх університетом, громадянська сфера – їх тренувальним майданчиком, участь у політичному житті – їх наставником”, – зауважує Б. Барбер, підкреслюючи, що успіх використання діалогових форм політичної участі полягає не тільки у можливостях їх використання, що надаються владою, чи у високому рівні політичної компетентності, а багато в чому визначається регулярністю участі та рівнем політичної активності громадянина [2, с. 261]. Іншими словами, політична участь громадян є механізмом самовдосконалення людини, що зрештою вирішує питання компетентності громадян. Заради максимально можливого результату демократія повинна поширюватися й на інші сфери, щоб сприяти еволюції необхідних для сучасності психологічних якостей і учасницької політичної культури, яка може сформуватися лише за принципом американської дослідниці Керол Пейтмен „вчися

брати участь, беручи участь”. Тобто без реальної участі громадян у політичному процесі неможливо домогтися підвищення їх політичної компетентності та відданості демократичним цінностям.

Проблема забезпечення широкої участі громадян. Американські дослідники на чолі з Сіднеєм Вербою пропонують подумати про участь громадян у політичному процесі таким способом, щоб перевернути питання: „Чому громадяни беруть участь у політичному житті?” та запитати: „Чому люди не беруть участь в політиці?”, і при цьому пропонують три відповіді: тому що вони не можуть, тому що вони не хочуть, або тому що ніхто не запитав.

„Вони не можуть” припускає нестачу необхідних ресурсів: часу, щоб брати участь у політичній діяльності, гроші, щоб робити внески, та громадських навичок (тобто, зв'язку та організаційні навички, які сприяють ефективній участі). „Вони не хочуть” фокусується на відсутності психологічної взаємодії з політикою – відсутність інтересу до політики, мінімальна стурбованість суспільними питаннями, відчуття того, що діяльність не має ніякого значення, і відсутність усвідомлення приналежності до групи із загальними політичними інтересами. „Ніхто не запитав” має на увазі ізоляцію від набору мереж, за допомогою яких громадяни залучаються у політику [11, с. 271].

Тож, повної та завершеної форми партисипативної демократії дуже складно досягти, бо завжди існує частина населення, яка „не може, не хоче або їх не питали ” щодо участі у процесах прийняття рішень. Для становлення демократії участі потрібні постійні зусилля, ресурсні та часові витрати окремих громадян, які реалізовували б на практиці різні форми громадської участі. Але раціонально-активістська модель політичної участі громадян зовсім не припускає участі у громадському та політичному житті всіх, завжди і в однакових формах. Немає нічого екстраординарного в „припливах” і „відливах” активності, так само як і в деякій відстороненості значного числа громадян від політики.

Прихильники демократії участі вважають, що ірраціональність і пасивність людей у політичній сфері – це результат їх недостатньої освіченості і брак рівних можливостей для участі в політиці. Тому суспільство та держава має створювати сприятливі умови для ефективної політичної соціалізації індивідів. А для цього необхідно передусім запропонувати інституційні механізми

забезпечення максимальної участі громадян у політико-управлінському процесі. Іншими словами, партисипативна модель демократії спочатку повинна намагатися вирішити фундаментальні проблеми, які пов'язані з універсальними факторами „вони не можуть” та „ніхто не запитав”. І лише після цього можна намагатися вирішувати проблему „вони не хочуть”.

Проблема вироблення та захисту загального громадського інтересу. Намагаючись задовольнити інтереси окремих громадських організацій (кількість яких в українських реаліях продовжує зростати), урядовці можуть знехтувати набагато ширшим громадським інтересом. Деякі американські дослідники навіть вказали на феномен „гіперплюралізму”, який відбиває тенденцію до надмірного впливу численних невеликих груп інтересів на рішення представників влади [12, с. 60]. Для того, щоб не забути про ширший громадський інтерес, у подібній ситуації було б доцільно організувати спеціальні громадські форуми, які б представляли ключові групи громадян. Управлінці могли б використати інформацію, отриману на подібних громадських зібраннях, для того, щоб краще врахувати громадську думку у процесі прийняття рішення [13, с. 165].

Наприклад, на думку американського політолога Р. Даля, задля захисту громадського інтересу та вирішення проблем громадянської компетентності, необхідно доповнити новими інститутами і технологіями чинні структури політичної влади. Подібну роль важливого інституту громадянської участі в політичному житті, вважає американський учений, могли б виконувати неформальні громадські „асамблеї випадково відібраних громадян, зайнятих осмисленням, оцінкою подій і виробленням рекомендацій на основі обробки думок експертів... Більше того, подібні асамблеї можуть виступати в ролі сурогатів, що заслуговують довіри переважної більшості громадян, які не можуть взяти безпосередньої участі в її роботі” [10, с.178-179]. У роботах Р. Даля ці асамблеї отримали назву „mini-public” („мініпопулюс”, „міні-народ”, „міні-публіка”), які не підміняють законні органи влади, а виражають собою ще один центр прийняття суспільно важливих рішень.

Підводячи підсумок аналізу партисипативної моделі демократії, можна відзначити, що в перспективі актуальність аналізу різних форм і механізмів участі громадян у

суспільно-політичних науках скоріше буде зростати. Партисипативна демократія має як свої переваги, так і недоліки, які потрібно враховувати у практичній діяльності. Хоча вище і названі невігоди від участі громадян в урядуванні, але їх можна й надолужити, бо ці недоліки лише незначна ціна, яку доводиться платити за переваги здорової політичної системи. Також, якщо з „демократичного обороту” вилучається безпосередня участь громадян, то стає практично неможливим визначити, чи є державний устрій тієї чи іншої країни демократичним чи ні, оскільки втрачається головний критерій, що дозволяє відрізнити демократичний процес від формального ритуалу, систематичного маніпулювання та керованої згоди [14, с. 28-29].

Важливим є те, що з практичної точки зору, залучаючи громадян до вироблення та прийняття політико-управлінських рішень, держава не лише створює їм умови для самореалізації, а й забезпечує собі міцну соціальну базу. Зрозуміло, що ця участь має бути добровільною і виходити з інтересів людей. Якщо держава надає широкі можливості для застосування партисипативних механізмів у захисті своїх інтересів, то громадяни віддячують за це державі своєю лояльністю і своїми громадянськими чеснотами. Ця „подяка” знаходить своє відбиття у характері політичної участі громадян, що може слугувати своєрідним індикатором якості демократії не у формальних, а практично-функціональних проявах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестеренко А. Демократія: проблема суб'єкта / А. В. Нестеренко // *Общественные науки и современность*. – 2002. – № 4. – С. 49-54.
2. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу / Б. Барбер // *Демократія: Антологія*; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2005. – 1108 с. – С. 254-262.
3. Фисун А. Постклассические модели демократии: основные дилеммы, этапы и тенденции эволюции / А. А. Фисун // *Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна “Філософські перипетії”*. – 2002. – № 561. – С. 184-193.
4. Ціммерман Дж. Ф. Учасницька демократія: відродження популізму / Джозеф Ф. Ціммерман // *Демократія: Антологія*; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 263-304.
5. Даль Р. О демократии / Р. Даль. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 203 с.
6. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії / Д. Лайон // *Сучасна зарубіжна соціальна філософія : Хрестоматія*. – К., 1996. – С. 362-380.

7. Даль Р. Демократия и её критики / Р. Даль. – М. : „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2003. – 576 с.
8. Боббіо Н. Майбутнє демократії / Н. Боббіо // Демократія: Антологія; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 105-119.
9. Макферсон К. Б. Жизнь и времена либеральной демократии / К. Б. Макферсон ; [пер. с англ. А. Кырлежева] – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 176 с.
10. Даль Р. Проблемы гражданской компетентности / Р. Даль // Век XX и мир. – 1994. – №7-8. – С. 164-182.
11. Brady E. H. Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation [Електронний ресурс] / Henry E. Brady, Sidney Verba, Lehman Kay Schlozman // The American Political Science Review. – 1995. – Vol. 89. – № 2. – P. 271-294. – Режим доступу : <http://classes.maxwell.syr.edu/psc600/Keith/2010/verba%20schlozman%20brady.pdf>
12. Edwards G. C. Government in America: People, Politics, and Policy / George C. Edwards, Martin P. Wattenberg, Robert L. Lineberry. – New York : Addison-Wesley, 2012. – 665 p.
13. Thomas J. C. Public Participation in Public Decisions. New Skills and Strategies for Public Managers / J. C. Thomas. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1995. – 240 p.
14. Коэн Дж. Гражданское общество и политическая теория / Джин Л. Коэн, Эндрю Арато. – М. : „Весь Мир”, 2003. – 784 с.

УДК: 32 019

Кудрявцев О. Ю.

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

ЭЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Розглядаються питання, пов'язані з розвитком концепції електронного уряду, перспектив його впровадження в Україні. Висвітлюються основні трансформації державної влади в результаті створення системи електронного публічного адміністрування, а також перспективи України щодо приєднання до числа держав, що мають розвинену електронну демократію.

Ключові слова: електронний уряд, електронна демократія, архітектурна модель, публічне адміністрування.

Кудрявцев А. Ю.

ЭЛЕКТРОННАЯ ДЕМОКРАТИЯ В СТРУКТУРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

Рассматриваются вопросы, связанные с развитием концепции электронного правительства, перспектив его внедрения в Украине. Освещаются основные трансформации государственной власти в результате создания системы электронного публичного администрирования, а также перспективы Украины по присоединению к числу государств, имеющих развитую электронную демократию.

Ключевые слова: электронное правительство, электронная демократия, архитектурная модель, публичное администрирование.

Kudryavtsev O.

E-DEMOCRACY IN THE STRUCTURES OF THE STATE POWER

The article deals with problems connected with the development of e-government theory, and with the prospects of its introduction in Ukraine. Were clarified the basic transformations of state power as a results of the creation of a system of electronic public administration, as well as the prospects of Ukraine being into the number of states that have developed e-democracy.

Key words: e-government, e-democracy, architectural model, the public administration.